

بسمه تعالی

آئین نامه و شرایط لازم بهداشتی مساجد

نظریه لزوم حفظ حرمت و قداست و جایگاه ویژه مسجد بعنوان پاکترین پایگاه اسلامی اجتماعی مردم عزیز کشور اسلامی ایران، آئین نامه و شرایط لازم بهداشتی مربوط به مساجد مشتمل بر سه فصل و ۴۸ ماده بشرح زیر توسط کارشناسان ارشد اداره کل بهداشت محیط و حرفه‌ای در آبانماه ۱۳۷۵ تدوین گردید.

فصل اول - بهداشت فردی

ماده ۱- کارکنان آبدارخانه و تمام کسانی که با توزیع آب و چای و هر نوع مواد غذایی سروکار دارند موظفند کارت معاینه پزشکی معتبر داشته باشند.

ماده ۲- کارکنان آبدارخانه و سایر افرادی که با توزیع مواد غذایی سروکار دارند باید ملبس به روپوش به رنگ روشن بوده و همواره رعایت کامل بهداشت فردی را بنمایند.

ماده ۳- آبدار و هر یک از کارکنان آبدارخانه باید حوله و صابون اختصاصی برای خود داشته باشند.

ماده ۴- در آبدارخانه باید جعبه کمک‌های اولیه با تمام وسایل و لوازم مربوطه وجود داشته باشد.

ماده ۵- کارکنان قسمت کفشداری موظفند هنگام کار از روپوش و دستکش و همچنین ماسک مخصوص استفاده نمایند.

ماده ۶- توزیع هر نوع البسه مخصوص عزاداری و نیز چادر و مقنعه و استفاده از آنها بصورت مشترک در مساجد ممنوع است.

ماده ۷- در مساجد فاقد صندلی و مبلمان بردن کفش بداخل مسجد تحت هر عنوان ممنوع است.

ماده ۸- استعمال دخانیات در داخل مساجد اکیداً ممنوع است.

ماده ۹- بیتوته کردن و خوابیدن افراد در داخل مسجد به هر عنوان ممنوع است غیر از مواقع برگزاری مراسم خاص مانند احیاء و اعتکاف.

فصل دوم - وسائل و لوازم

ماده ۱۰- ظروفی که برای توزیع میوه و شیرینی و خرما و امثال آنها مورد استفاده قرار می‌گیرند باید از انواع سالم و بهداشتی بوده و کاملاً شستشو و با وسیله تمیز و عاری از آلودگی خشک شود.

ماده ۱۱- توزیع آب و شربت و چای و قهوه و امثال آنها در مساجد فقط در لیوانهای یکبار مصرف بهداشتی مجاز است.

ماده ۱۲- چنانچه در مسجد میوه توزیع می‌شود باید در محل مخصوص شستشو و گندزدائی و سپس توزیع شود.

ماده ۱۳- وجود سطل زباله دردار قابل شستشو و بهداشتی و مجهز به کیسه زباله به تعداد کافی در تمام قسمت‌های مسجد اعم از داخل آبدارخانه، صحن و حیاط، وضوخانه و توالی و دستشویی الزامی است.

ماده ۱۴- هر نوع فرش و گلیم و پوشش کف و نیز پرده‌های مسجد باید همواره پاکیزه و عاری از گرد و غبار باشد.

ماده ۱۵- قفسه و گنجه مخصوص نگهداری ظروف باید تمیز و مجهز به در و شیشه و قابل نظافت بوده فاصله کف آن از زمین حداقل ۲۰ سانتیمتر باشد.

ماده ۱۶- در مساجد فاقد صندلی و مبلمان وجود قفسه مخصوص نگهداری موقت کفش با ظرفیت و تعداد کافی خانه‌بندی الزامی است.

ماده ۳۵- وجود ظرف محتوی صابون مایع در مجاورت هر شیر برداشت در قسمت وضوخانه اجباریست.

ماده ۳۶- وجود تعداد کافی توالی بهداشتی به تناسب تعداد مراجعین به مسجد در ساعات و ایام حداکثر مراجعه ضروریست.

ماده ۳۷- کف توالی باید از جنس مقاوم و قابل شستشو و دارای شیب به طرف سره و چاهک توالی بوده و همواره تمیز و پاکیزه باشد.

ماده ۳۸- استفاده از سره توالی ساخته شده از جنس مقاوم و صاف صیقل بدون شکستگی، قابل شستشو و مجهز به شترگلو الزامیست.

ماده ۳۹- دیوارهای توالی باید از کف تا زیر سقف از کاشی، سنگ و یا سرامیک به رنگ سفید و همواره تمیز و پاکیزه باشد.

ماده ۴۰- سقف توالی باید صاف و از جنس مقاوم و به رنگ روشن و همواره تمیز باشد.

ماده ۴۱- وجود شیر برداشت (حتی‌المقدور مجهز به شیلنگ خرطومی) در داخل هر توالی الزامی است.

ماده ۴۲- پیش‌بینی لازم برای تهویه کامل و نیز جلوگیری از ورود حشرات به داخل محوطه عمومی و هر یک از توالیها بعمل آید.

ماده ۴۳- وجود تعداد کافی دستشویی بهداشتی متناسب با تعداد مراجعین در ساعات و ایام حداکثر مراجعه به مسجد الزامی است.

ماده ۴۴- کف و دیوارها و سقف محوطه دستشویی باید مطابق مواد ۳۲ و ۳۳ این آئین‌نامه باشد.

ماده ۴۵- استفاده از دستشوییهای صاف و صیقل از جنس کاشی یا سرامیک که همواره تمیز و پاکیزه باشد الزامیست.

ماده ۴۶- هر دستشویی باید مجهز به ظرف مخصوص محتوی صابون مایع باشد.

ماده ۴۷- شیرهای برداشت آب و لوله و مجاری دفع فاضلاب دستشوییها باید همواره سالم و بدون اینکه ایجاد ترشح نمایند مورد استفاده قرار گیرند.

ماده ۴۸- توالی باید دارای در سالم و بدون شکستگی و ترک خوردگی و زنگ زدگی و فاقد هر گونه درز و فضای باز بوده و به طور کامل قابل بستن و همواره تمیز و پاکیزه باشد.

بسمه تعالی
 وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
 دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی .....
 معاونت بهداشتی
 مرکز بهداشت .....
 فرم آئین نامه مقررات بهداشتی و بررسی وضعیت بهداشت مساجد

نام مسجد: .....
 ✓ مطابقت با آئین نامه

آدرس: .....
 X عدم مطابقت با آئین نامه

(تاریخ بازدید اول)

(تاریخ بازدید دوم)

(تاریخ بازدید سوم)

امتیاز بازدید ۳	امتیاز بازدید ۲	امتیاز بازدید ۱	وسایل و لوازم	امتیاز مطلوب	شماره ماده	بازدید اول	بازدید دوم	بازدید سوم
			ظروفی که برای توزیع میوه و شیرینی و خرما و امثال آنها مورد استفاده قرار می گیرند باید از انواع سالم و بهداشتی بوده کاملاً شستشو و با وسیله تمیز و عاری از آلودگی خشک شود.	۳	ماده ۱۰			
			توزیع آب و شربت و چای و قهوه و امثال آنها در مساجد فقط در لیوان های یکبار مصرف بهداشتی مجاز است.	۳	ماده ۱۱			
			چنانچه در مسجد میوه توزیع می شود باید در محل مخصوص شستشو و گندزدایی و سپس توزیع شود.	۲	ماده ۱۲			
			وجود سطل زباله دردار قابل شستشو و بهداشتی و مجهز به کیسه زباله به تعداد کافی در تمام قسمت های مسجد اعم از داخل آبدارخانه، صحن و حیاط، وضوخانه و توالت و دستشویی الزامی است.	۴	ماده ۱۳			
			هر نوع فرش و گلیم و پوشش کف و نیز پرده های مسجد باید همواره پاکیزه و عاری از گرد و غبار باشد.	۶	ماده ۱۴			
			قفسه و گنجه مخصوص نگهداری ظروف باید تمیز و مجهز به در و شیشه و قابل نظافت بوده فاصله کف آن از زمین حداقل ۲۰ سانتیمتر باشد.	۱	ماده ۱۵			
			در مساجد فاقد صندلی و مبلمان وجود قفسه مخصوص نگهداری موقت کفش با ظرفیت و تعداد کافی خانه بندی الزامی است.	۱	ماده ۱۶			
			قفسه مخصوص نگهداری کفش و میز کار جلو محل کفشداری باید از جنس مقاوم و سالم بدون شکستگی و ترک و زنگ زدگی و همواره تمیز و پاکیزه باشد. همچنین لازم است فاصله کف قفسه و میز کار موضوع این ماده از زمین حداقل ۲۰ سانتیمتر باشد.	۱	ماده ۱۷			
			صندلیها در مساجد مجهز به صندلی باید سالم، بدون شکستگی، پوشیدگی، پارگی، زنگ زدگی و همواره تمیز و پاکیزه باشد و هنگام استفاده و نشست و برخاست استفاده کنندگان ایجاد سر و صدا ننمایند.	۱	ماده ۱۸			
			حضور یک نفر کارگر با لباس کار و چکمه و دستکش لاستیکی برای استقرار مستمر و نظافت محوطه وضوخانه و توالت و دستشویی ضروریست.	۲	ماده ۱۹			
			حضور تعداد کافی کارگر کفشدار به تناسب تعداد مراجعین به مسجد الزامیست.	۱	ماده ۲۰			
			جمع امتیاز کسب شده	۲۰	جمع امتیاز مطلوب			

بسمه تعالی
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی .....
معاونت بهداشتی
مرکز بهداشت .....
فرم آئین نامه مقررات بهداشتی و بررسی وضعیت بهداشت مساجد

نام مسجد: .....

مطابقت با آئین نامه ✓

آدرس: .....

عدم مطابقت با آئین نامه X

(تاریخ بازدید اول)

(تاریخ بازدید دوم)

(تاریخ بازدید سوم)

امتیاز بازدید ۳	امتیاز بازدید ۲	امتیاز بازدید ۱	وسایل و لوازم	امتیاز مطلوب	شماره ماده	بازدید اول	بازدید دوم	بازدید سوم
			کف قسمت اصلی مسجد باید از جنس مقاوم و قابل شستشو و بدون فرورفتگی بوده و هنگام تردد ایجاد گرد و خاک ننماید.	۱	ماده ۲۱			
			ساختمان دیوار قسمت اصلی مسجد باید از جنس مقاوم و به نحوی باشد که از ورود حشرات و جوندگان در امان بوده و صاف و به رنگ روشن و قابل نظافت باشد.	۲	ماده ۲۲			
			در و پنجره‌های مسجد باید سالم، بدون شکستگی، ترک خوردگی و زنگ‌زدگی و همواره تمیز و پاکیزه بوده و از ورود حشرات جلوگیری به عمل آورد.	۲	ماده ۲۳			
			سقف باید از جنس مقاوم و به رنگ روشن و قابل نظافت باشد.	۱	ماده ۲۴			
			پوشش سطح حیاط و صحن مسجد باید از جنس مقاوم و قابل شستشو و دارای شیب کافی به طرف چاه‌فاضلاب و همواره تمیز و پاکیزه باشد.	۲	ماده ۲۵			
			دیوارهای صحن و حیاط مسجد باید سالم و مقاوم در مقابل جوندگان و پوشش سطح داخلی آن قابل نظافت و حتی المقدور صاف باشد.	۲	ماده ۲۶			
			قسمت اصلی مسجد باید مجهز به سیستم قابل قبول و بهداشتی برای تأمین حرارت و برودت و تهویه به تناسب فضای مسجد و جمعیت استفاده کننده باشد.	۲	ماده ۲۷			
			پیش‌بینی لازم برای تأمین نور به صورت طبیعی یا مصنوعی در تمام قسمت‌های مسجد اعم از داخل، آبدارخانه، کفشداری، وضوخانه، توالت و دستشویی با رعایت کامل مسائل ایمنی ضروریست.	۲	ماده ۲۸			
			آب مصرفی در تمام قسمت‌های مسجد باید سالم و مورد تأیید مقامات بهداشتی باشد.	۳	ماده ۲۹			
			فاضلاب تولیدی در آبدارخانه، حیاط، توالت و دستشویی و وضوخانه باید به طریقه بهداشتی دفع گردد.	۲	ماده ۳۰			
			وجود وضوخانه با شرایط مناسب بهداشتی و ظرفیت کافی به تناسب تعداد مراجعین به مسجد اجباریست.	۲	ماده ۳۱			
			کف قسمت وضوخانه باید از جنس مقاوم و قابل شستشو و دارای شیب کافی به طرف کف‌شور و چاهک فاضلاب باشد.	۲	ماده ۳۲			
			پوشش سطح داخلی دیوارهای قسمت وضوخانه باید از کف تا زیر سقف از کاشی، سنگ یا سرامیک و یا حداقل سیمان صاف تخته ماله‌ای و لیسه‌ای و به رنگ روشن و همواره تمیز و پاکیزه باشد.	۲	ماده ۳۳			

بسمه تعالی
 وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
 دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی .....
 معاونت بهداشتی
 مرکز بهداشت .....

فرم آئین نامه مقررات بهداشتی و بررسی وضعیت بهداشت مساجد

نام مسجد: ..... مطابقت با آئین نامه

آدرس: ..... عدم مطابقت با آئین نامه X

(تاریخ بازدید اول)

(تاریخ بازدید دوم)

(تاریخ بازدید سوم)

امتیاز بازدید ۳	امتیاز بازدید ۲	امتیاز بازدید ۱	وسایل و لوازم	امتیاز مطلوب	شماره ماده	بازدید اول	بازدید دوم	بازدید سوم
			شیرهای برداشت قسمت وضوخانه باید همواره سالم و بدون اینکه موجب پراکندگی و ترشح آب شود قابل استفاده بوده و تعداد آنها متناسب با مراجعین به مسجد در ساعات و ایام حداکثر مراجعه به مسجد باشد.	۲	ماده ۳۴			
			وجود ظرف محتوی صابون مایع در محاورت هر شیر برداشت در قسمت وضوخانه اجباریست.	۳	ماده ۳۵			
			وجود تعداد کافی توالت بهداشتی به تناسب تعداد مراجعین به مسجد در ساعات و ایام حداکثر مراجعه ضروریست.	۳	ماده ۳۶			
			کف توالت باید از جنس مقاوم و قابل شستشو و دارای شیب به طرف سره و چاهک توالت بوده و همواره تمیز و پاکیزه باشد.	۳	ماده ۳۷			
			استفاده از سره توالت ساخته شده از جنس مقاوم و صاف صیقل بودن شکستگی، قابل شستشو و مجهز به شتر گلو الزامیست.	۳	ماده ۳۸			
			دیوارهای توالت باید از کف تا زیر سقف از کاشی، سنگ و یا سرامیک به رنگ سفید و همواره تمیز و پاکیزه باشد.	۲	ماده ۳۹			
			سقف توالت باید صاف و از جنس مقاوم و به رنگ روشن و همواره تمیز باشد.	۱	ماده ۴۰			
			وجود شیر برداشت (حتی المقدور مجهز به شیلنگ خرطومی) در داخل هر توالت الزامی است.	۲	ماده ۴۱			
			پیش بینی لازم برای تهویه کامل و نیز جلوگیری از ورود حشرات به داخل محوطه عمومی و هر یک از توالت ها به عمل آید.	۲	ماده ۴۲			
			وجود تعداد کافی دستشویی بهداشتی متناسب با تعداد مراجعین در ساعات و ایام حداکثر مراجعه به مسجد الزامی است.	۲	ماده ۴۳			
			کف و دیوارها و سقف محوطه دستشویی باید مطابق مواد ۳۲ و ۳۳ این آئین نامه باشد.	۲	ماده ۴۴			
			استفاده از دستشویی های صاف و صیقل از جنس کاشی یا سرامیک که همواره تمیز و پاکیزه باشد الزامیست.	۳	ماده ۴۵			
			هر دستشویی باید مجهز به ظرف مخصوص محتوی صابون مایع باشد.	۳	ماده ۴۶			

بسمه تعالی
 وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
 دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی .....
 معاونت بهداشتی
 مرکز بهداشت .....

فرم آئین نامه مقررات بهداشتی و بررسی وضعیت بهداشت مساجد

نام مسجد: .....
 آدرس: .....
 ✓ مطابقت با آئین نامه
 X عدم مطابقت با آئین نامه
 (تاریخ بازدید اول)
 (تاریخ بازدید دوم)
 (تاریخ بازدید سوم)

امتیاز نیاز دید ۳	امتیاز بازدید ۲	امتیاز بازدید ۱	وسایل و لوازم	امتیاز مطلوب -	شماره ماده	بازدید اول	بازدید دوم	بازدید سوم
			کف قسمت اصلی مسجد باید از جنس مقاوم و قابل شستشو و بدون فرورفتگی بوده و هنگام تردد ایجاد گرد و خاک ننماید.	۲	ماده ۴۷			
			ساختمان دیوار قسمت اصلی مسجد باید از جنس مقاوم و به نحوی باشد که از ورود حشرات و جوندگان در امان بوده و صاف و به رنگ روشن و قابل نظافت باشد.	۲	ماده ۴۸			
			جمع امتیاز کسب شده	۶۰	جمع امتیاز مطلوب			

			بهداشت فردی
			وسایل مورد نیاز
			وضعیت ساختمانی
			امتیاز نهایی کسب شده

امتیاز نهایی مطلوب ۱۰۰

بازدید سوم

۱- امضاء مأمور بهداشت محیط
 ۲- امضاء کارشناس مسئول
 بهداشت محیط شهرستان
 ۳- امضاء رئیس مرکز بهداشت
 شهرستان یا نماینده تام‌الاختیار

بازدید دوم

۱- امضاء مأمور بهداشت محیط
 ۲- امضاء کارشناس مسئول
 بهداشت محیط شهرستان
 ۳- امضاء رئیس مرکز بهداشت
 شهرستان یا نماینده تام‌الاختیار وی

بازدید اول

۱- امضاء مأمور بهداشت محیط
 ۲- امضاء کارشناس مسئول
 بهداشت محیط شهرستان
 ۳- امضاء رئیس مرکز بهداشت
 شهرستان یا نماینده تام‌الاختیار وی

وی

الف: بهداشت فردی

۱۶-۳۰ امتیاز		۱۱-۱۵ امتیاز		۰-۱۰ امتیاز		تعداد کل مساجد	
درصد از کل	تعداد	درصد از کل	تعداد	درصد از کل	تعداد		
							بازدید اول
							بازدید دوم
							بازدید سوم

ب: وسایل و لوازم

۱۶-۳۰ امتیاز		۱۱-۱۵ امتیاز		۰-۱۰ امتیاز		تعداد کل مساجد	
درصد از کل	تعداد	درصد از کل	تعداد	درصد از کل	تعداد		
							بازدید اول
							بازدید دوم
							بازدید سوم

ج: وضعیت ساختمانی

۴۶-۵۰ امتیاز		۲۱-۲۵ امتیاز		۰-۳۰ امتیاز		تعداد کل مساجد	
درصد از کل	تعداد	درصد از کل	تعداد	درصد از کل	تعداد		
							بازدید اول
							بازدید دوم
							بازدید سوم

د: وضعیت نهایی مساجد

۷۶-۱۰۰ امتیاز		۵۱-۷۵ امتیاز		۰-۵۰ امتیاز		تعداد کل مساجد	
درصد از کل	تعداد	درصد از کل	تعداد	درصد از کل	تعداد		
							بازدید اول
							بازدید دوم
							بازدید سوم